

OCENE IN POROČILA – REVIEWS AND REPORTS

PETRA SVOLJŠAK – GREGOR
ANTOLIČIČ: *LETA STRAHOTE.
SLOVENCİ IN PRVA SVETOVNA
VOJNA*. Cankarjeva založba,
Ljubljana 2018, 432 str.

Sto let po koncu prve svetovne vojne smo dobili obširno in izčrpno zgodovino prve svetovne vojne, ki obravnava Slovence v tej moriji, imenuje jo leta strahote. Da je moralo miniti sto let do tega prikaza, dokazuje, da slovenska historiografija dolga desetletja tem dogajanjem ni namenjala veliko raziskav. Vzroki so različni, opravičevanja pa so komaj zadostna. Šele zadnjih trideset let je to proučevanje večje in bolj sistematično in za njegov začetek bi lahko šteli razstavni katalog mariborskega muzeja z naslovom Svetovna vojna 1914–1918 iz leta 1988. Od takrat je bilo opravljenih in izdanih več disertacij in magistrskih del ter številne razprave in članki o tem dogajanju tako v znanstvenih revijah kot tudi v bolj poljudnih publikacijah in tisku.

Seveda pa je velika razlika v količini raziskovanja druge svetovne vojne v primerjavi s prvo, kjer gre velikokrat za multum in ne za multa. Predvsem vojaška zgodovina je bila za tisto obdobje obravnavana zelo sistematično in pod enotnim vodstvom. Prav tega pa za zdaj o zgodovini prve svetovne vojne še ne moremo govoriti. Za knjigo *Leta strahote* lahko rečemo, da je rezultat in odraz dosedanjih raziskav, in le upa-

ti je, da se bodo raziskave nadaljevale tudi po stoti obletnici prve svetovne vojne.

Knjiga *Leta strahote* se začenja vsaj zame za zgodovinsko monografijo nenavadno, in to s Cankarjevo črtico Gospod stotnik in tudi končuje se z njegovo drugo črtico Kostanj posebne sorte, moto vsakega poglavja pa je prav tako stavek iz Cankarjevih črtic. Za kaj več kot hommage pisateljevi stoletnici smrti ne vidim vzroka in smisla. Temu sledi zelo informativen in poučen tekst Toneta Partljiča: Ivan Cankar – včeraj in danes.

V uvodu sta avtorja predstavila svoj koncept, kakšnega večjega sodelovanja med zgodovinarji na to tematiko ne zaznavam. Res je, da prihaja do povezovanja in priključitve k sodobnim trendom v zgodovinopisju, pri čemer je treba vendarle opozoriti, da se je začelo raziskovati tiste vidike, ki se jim več desetletij ni posvečalo nobene pozornosti, in da so nosilci novih trendov te začeli na podlagi tistih prejšnjih, ki so pri nas bolj ali manj izostali, to pa je vojaška zgodovina v ožjem smislu. To se v tej knjigi seveda pozna.

Za uvodom se začenja prvo poglavje, ki je med vsemi tremi poglavji najboljše in pod naslovom Vojna se prebujajo obsega 213 str. Razdeljeno je na 12 podpoglavij, ki se začno s Slovenci na predvečer prve svetovne vojne in konča s Posledicami prve svetovne vojne. Čemu tak naslov, če sega do

konca vojne? Poglavje govori o položaju Slovencev v zadnjih desetletjih pred vojno, o stanju v Evropi, nasploh o monarhiji, o atentatu na prestolonaslednika, vstopu Italije v vojno, največ o soškem bojišču, pa vendar manj kot v Slovenski enciklopediji, mnogo manj o vzhodnem in balkanskem bojišču, nič o vojni na Jadranu. Marsikaj je prepodrobno, marsičesa pa bi lahko bilo več.

Drugo poglavje z naslovom Notranja fronta ima pet podpoglavij in 117 strani, obravnava pa vojni absolutizem, begunce, okupacijo, ženske v tem času, slovensko ozemlje med vojno, boj za preživetje in začetek konca.

Tretje poglavje nam z naslovom Sto let kasneje na 40 straneh prikaže koristno kronologijo vojnih let, dediščino prve svetovne vojne, ki govori o odmevih vojne v slovenski umetnosti in literaturi, spominih udeležencev. Na koncu je skoraj 900 opomb, 15 strani virov in literature ter imensko kazalo. Pri seznamu imen je prišlo do nekaterih netočnosti in zamenjav. Naj nekatere naštejemo: Aarenau je predikat, priimek je Brosch, goriški škof je Sedej in ne Borgia, pri Rusih je nekajkrat občinstvo zamenjano s priimkom (Sazonov ne Dimitrijevič, Benckendorf ne Konstantinovič, Izvolški ne Petrovič), angleški politik je bil Lloyd George ne George, tudi Lexa je predikat Aehrenthala, ali Gieslingen Giesla. Mislim, da bo knjiga vzbudila precejšnje zanimanje pri bralcih, ne rečem, da ne bodo izvedeli doslej neznanega, zlasti iz diplomatske zgodovine in vsakdanjega življenja. Vse to je

res in pohvalno. Vendar pa: zakaj ni zemljevidov, razen humoristične karte Evrope? Zakaj ni nič ali skoraj nič zapisano o bojiščih na Bližnjem vzhodu, na zahodni fronti ali v tirolskih Alpah, kjer so se tudi bojevali naši vojaki? Avstro-ogrski mornarici je vse do svoje smrti poveljeval veliki admiral Anton Haus iz Tolmina, čin je dobil leto dni po vstopu Italije v vojno in to za zasluge na Jadranu. Ta čin je dobil kot edini mornariški oficir. Lahko bi bil vsaj omenjen spopad na morju, ko je že 16. avgusta 1914 francoska eskadra pri Baru potopila avstro-ogrsko lahko križarko Zenta, ki ji je poveljeval Mariborčan, kapetan korvete in kasnejši kontraadmiral Paul Kajetan Pachner. Rešeni mornarji s poveljnikom vred so prišli v črnogorsko ujetništvo in tam ostali do 22. januarja 1916. Med njimi je bilo tudi nekaj Slovencev. Domovinska občina feldmaršala Aleksandra von Kroatina je bila Stražišče pri Kranju, kjer je bil doma njegov oče. Torej ga imamo lahko za prvega in edinega slovenskega maršala. Mar nam je nerodno?

Ta poskus sinteze dogajanj v prvi svetovni vojni je pokazal, česa smo ta hip zmožni in na katerih področjih nam preostaja še veliko dela. Torej je to tudi napotek za naprej in upam, da bomo kmalu vedeli, koliko je padlo naših sinov in očetov, podobno kot že imamo število žrtev za drugo svetovno vojno, ki so bila še večja leta strahote kot pred sto in nekaj leti.

Franc Rozman